

Nogaj-Chachaj, Jolanta

Najnowsze wyniki badań stanowiska 35 w Karmanowicach, pow. Puławy

---

Archeologia Polski Środkowowschodniej 4, 22-28

1999

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez **Muzeum Historii Polski** w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

JOLANTA NOGAJ-CHACHAJ

NAJNOWSZE WYNIKI BADAŃ STANOWISKA 35 W KARMANOWICACH, POW. PUŁAWY

W roku 1998 r. na stanowisku 35 w Karmanowicach, gmina Wawolnica, prace o charakterze ratowniczym były prowadzone równolegle na działkach 67 i 72-75. Badania finansowała Katedra Archeologii UMCS oraz Generalny Konserwator Zabytków. Przebadano łącznie powierzchnię ok. 140 m².

Działka 67 zlokalizowana jest w części wierzchołkowej lessowego garbu terenowego. Prace na niej prowadzono już w 1995 i 1997 roku. Wówczas odkryto dwa obiekty o charakterze gospodarczym KPL (J. Nogaj-Chachaj 1996). Głęboka orka wykonana przed sadzeniem krzewów doprowadziła do naruszenia stropów kolejnych obiektów neolitycznych. Rozmiary prac ograniczone były wymaganiami właściciela, który nie wyraził zgody na wykopywanie i przesadzanie krzaków porzeczek. Na łącznej powierzchni ok. 70 m² odsłonięto dotychczas łącznie 19 obiektów – większość z nich wyeksplorowano jedynie częściowo (ryc. 1).

W trakcie badań odkryto 19 jam zasobowych i odpadkowych, fragmenty rowów, dwa fragmenty murków kamiennych, warstwę kulturową oraz ślady dołków postłupowych i odcisków konstrukcji drewnianych. Wszystkie rozpoznane obiekty należy łączyć z różnymi fazami osadniczymi KPL w tym rejonie.

Gęstość występowania odkrytych tutaj jam i zróżnicowanie chronologiczne materiału ceramicznego znajdującego się w ich wypełniskach wskazują, że mamy do czynienia z osadą wielofazową, porównywalną z najbardziej znanymi wysoczyznowymi stanowiskami KPL, rozpoznanymi w Małopolsce.

Nowo odkryte obiekty miały kształty kolisty, dna nieckowate i prawie płaskie, profile nieckowate, workowate i trapezowate(?). Jamy posiadały średnicę około 150-200 cm. Ich głębokość, rejestrowana poniżej 20 cm od powierzchni gruntu, wynosiła od 30 do 160 cm. Pełniły one przypuszczalnie funkcje jam gospodarczych i odpadkowych. Wypełniska ich były różnorodne – zarówno jednolite, jak i warstwowane.

Ponadto natrafiono na ślady dwu dołków postłupowych, będących zapewne pozostałościami po konstrukcjach zadaszeń nad obiektami gospodarczymi. Spośród nowo odkrytych obiektów dziewięć nie zawierało żadnego materiału archeologicznego; z części przydennych pobrano próby do analiz paleobotanicznych i paleopedologicznych. Być może pozwolą one na wyjaśnienie funkcji jam oraz procesów podozwojczych w nich zachodzących.

Materiał ceramiczny pozyskany z obiektów jest bardzo rozdrobniony. Najciekawsze formy naczyń pochodzą z obiektu II oraz XIII i XIV.

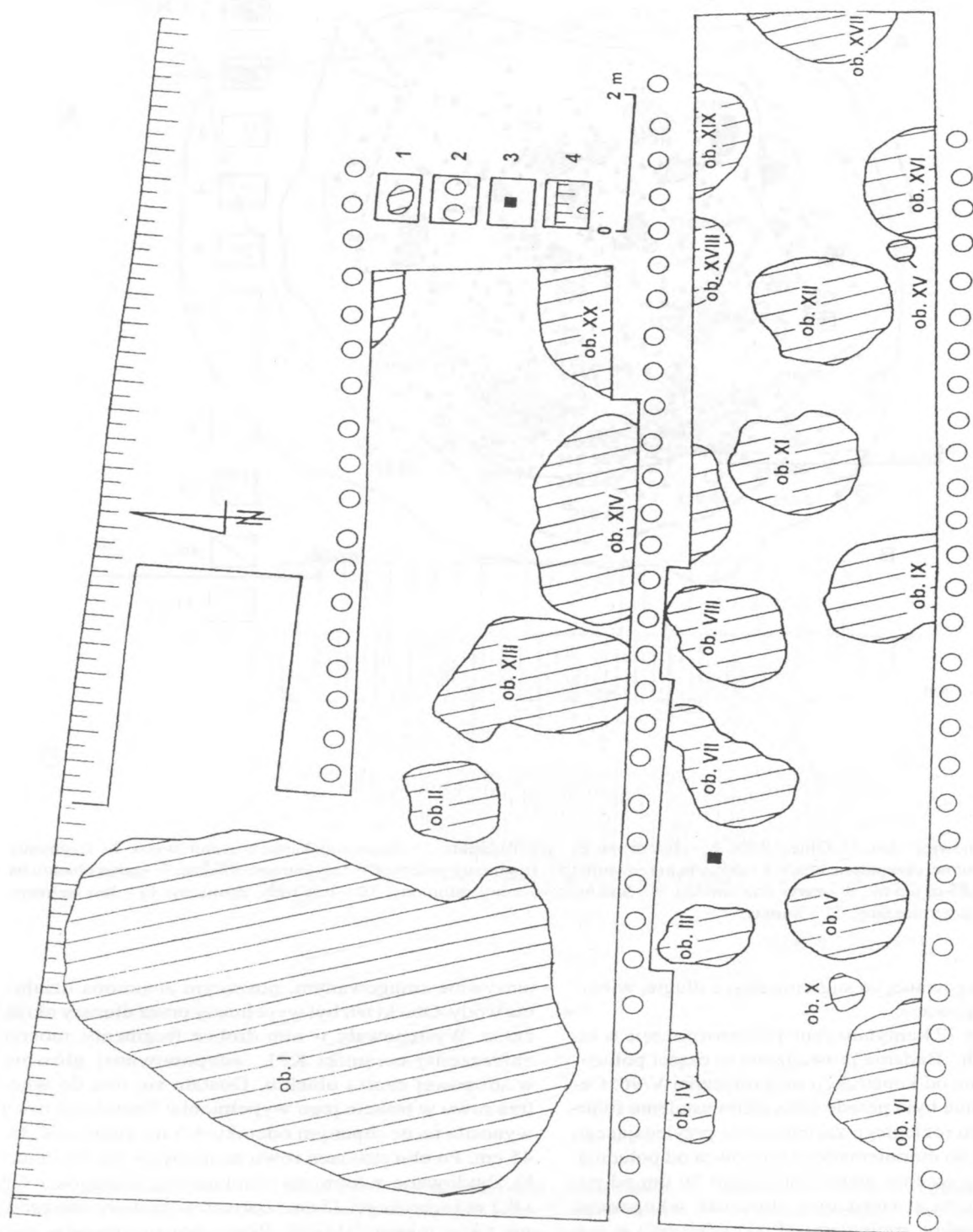
Obiekt 2 miał kształt kolisty w planie, średnicę 110 x 130 cm, nieckowaty przekrój i głębokość ok. 30 cm (ryc. 2). W jego części przydennej natrafiono na liczne fragmenty naczyń (ryc. 4A), odłupki krzemienne, drobne przepalone kości. Jednolite wypełnisko jamy stanowił zgliniony less barwy beżowo-szarej.

Obiekt 6 – wyeksplorowana część posiadała wymiary 100 x 190 cm, przekrój nieckowaty i głębokość 156 cm. Wypełnisko obiektu było niejednolite, warstwowane. W części przydennej natrafiono na dna kilku naczyń, duże, pojedyncze bryły polepy, kamienne rozcieracze i przypuszczalne fragmenty żaren oraz bardzo zniszczony fragment kości zwierzęcej.

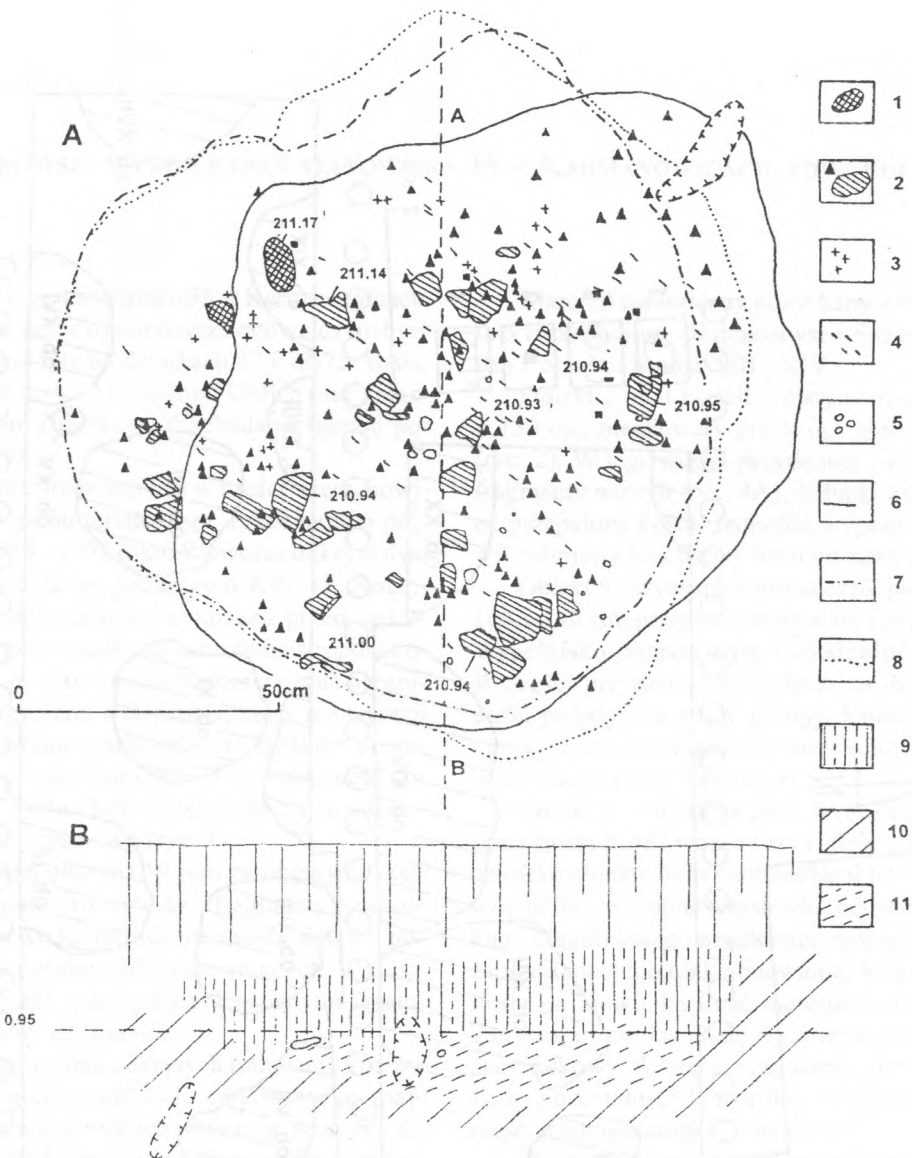
Obiekt 8 – średnica jego wynosiła 133 x 140 cm. Jama miała profil workowaty i głębokość 115 cm. Wypełnisko obiektu było bardzo charakterystyczne – stanowiły je liczne drobne warstewki, będące zapewne wynikiem długotrwałego zapełniania naturalnego obiektu po zaprzestaniu jego funkcjonowania. W wypełnisku natrafiono na niewielką ilość materiału archeologicznego, który zapewne dostał się do wnętrza obiektu w sposób przypadkowy. W części przydennej jamy zlokalizowano ślady pozostałości konstrukcji wzmacniających dolną część ścian (plecionka?, obudowa?).

Obiekt 13 – został wyeksplorowany prawie w całości. Jama o średnicy ok. 145 x 125 cm miała kształt owalny w planie, profil nieckowaty i głębokość 98 cm (ryc. 3). W jej części przydennej natrafiono na liczne fragmenty kilku naczyń, o zróżnicowanej ornamentyce, bardzo drobne fragmenty polepy (jedna z odciskiem tkaniny?) i odłupki krzemienne (ryc. 4B), liczne drobne ziarna zbóż, które przypuszczalnie znajdowały się we wnętrzu rozbitego naczynia. Pobrano próbę z wypełniska do analizy paleobotanicznej i ewentualnego datowania metodą radiowęglą C-14.

Obiekt 14 – obiekt ten o owalnym kształcie w planie został wyeksplorowany jedynie w części. Miał on średnicę 200 x 120 cm, profil nieckowaty i głębokość 120 cm. Na materiał zabytkowy natrafiono w nim głównie w części przydennej, był to tłuk, rozcieracze, fragmenty ucha kolankowatego dużego naczynia zasobowego oraz czaraki(?) z ornamentem stempelkowym inkrustowanym białą masą (ryc. 4C). Wypełnisko obiektu również było nie-

Ryc. 1. Karmanowice, stan. 35. Plan odkrytych obiektów na działce 67/1. 1 – obiekty; 2 – krzaki porzeczek; 3 – miejsca pobrania próby do datowania cezem; 4 – krawędź terasy uprawowej.

Ryc. 2. Karmanowice, stan. 35. Obiekt 2/98. A – plan stropu, B – profil obiektu. 1 – fragmenty kamieni granitowych; 2 – fragmenty ceramiki; 3 – drobne, przepalane kości; 4 – odłupki krzemienne; 5 – fragmenty polepy; 6 – zarys stropu obiektu; 7 – zarys obiektu na głębokości 210.85 m n.p.m; 8 – zarys dna obiektu; 9 – less beżowo-szary, zgliniony; 10 – less rudny, zgliniony; 11 – less beżowo-brązowy-szary, przemieszany; 12 – humus.

jednolite, smugowane, co sugeruje dosyć długie, wieloetapowe zasypywanie.

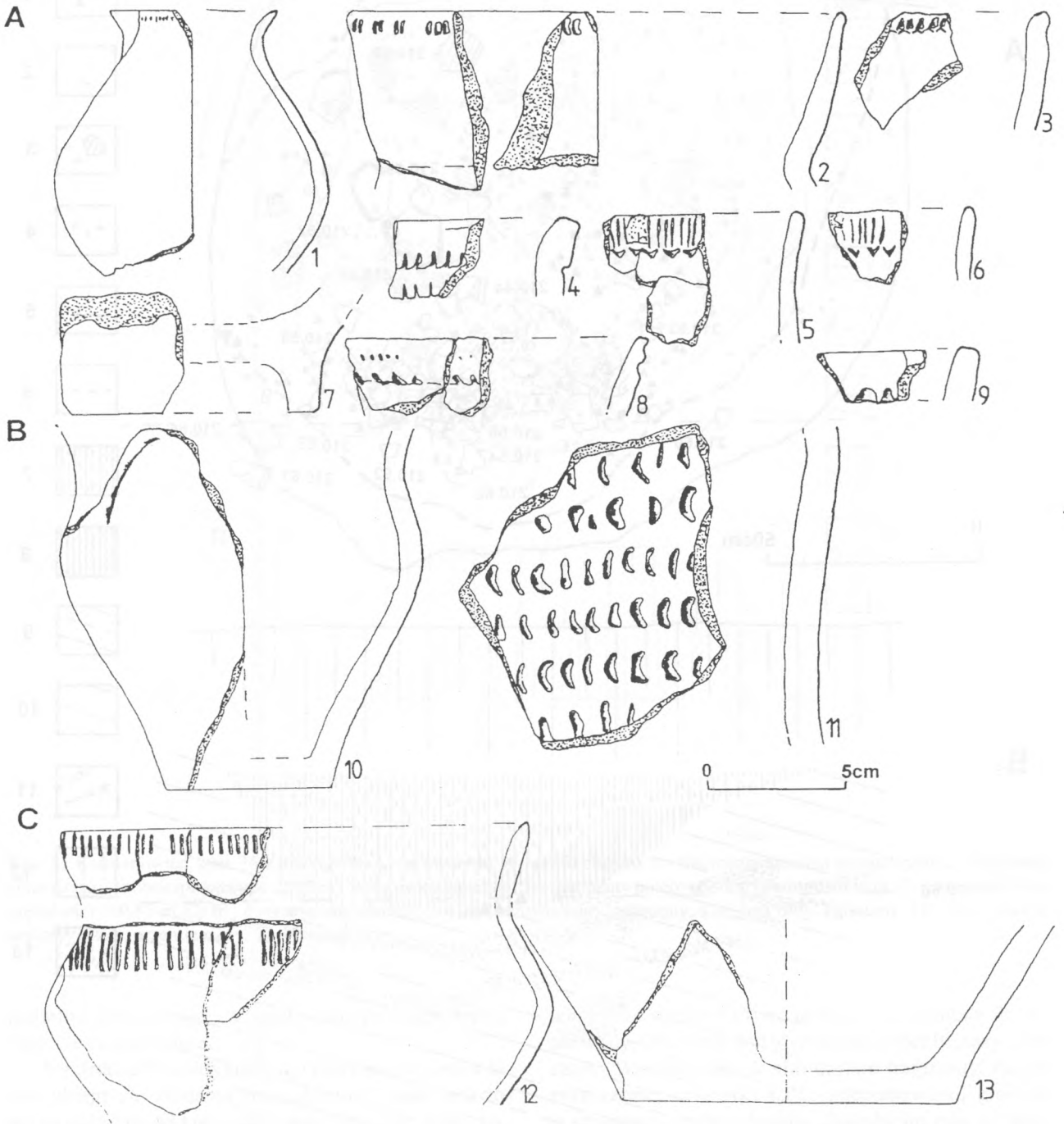
Na działce 72 kontynuowano prace rozpoczęte w latach ubiegłych. Badania prowadzono w części położonej na południe od konstrukcji megalitycznej V/96. Celem rozpoznania było przede wszystkim ustalenie funkcji i charakteru rozległego zaciemnienia przylegającego bezpośrednio do domniemanego grobowca od południa.

W trakcie prac na głębokości około 20 cm od powierzchni ziemi stwierdzono obecność wkopanego w less deluwialny, rozległego obiektu (rowu?) o wypełniku barwy brązowo-czarnej, silnie zglinionym, in-

tensywnie smugowanym, noszącym znamiona działania wody. Obiekt ten był wypełniany przez dłuższy okres czasu. Występowały w nim drobne fragmenty, mocno zniszczonej ceramiki KPL, zdeponowanej głównie w stropowej części obiektu. Dostała się ona do wnętrza rowu w trakcie jego wypełniania. Szerokość rowu wynosiła na odkopanym odcinku 4-5 m, głębokość 35-45 cm. Po obu stronach rowu znajdowały się dwa murki zbudowane z kamieni wapiennych o długości 6,5 i 8,5 m i szerokości 25 cm. Zorientowane były one zgodnie z kierunkiem NW-SE. Rów wkopany został w osady deluwialne pochodzenia antropogenicznego, moc-

Ryc. 4. Karmanowice, stan. 35. Wybór ceramiki z obiektów na działce 67/1. A – ceramika z obiektu 2/98; B – ceramika z obiektu 13/98; C – ceramika z obiektu 14/98.

no przemieszane, pozbawione warstwowania, barwy beżowo-szarej. Opisanie deluwium zalegało na warstwie kulturowej barwy szaro-beżowej. Miała ona miąższość około 25-35 cm, zawierała drobne węgielki drzewne, drobne fragmenty ceramiki KPL, ułamki przepalonych kości oraz kości psa (A. Gąsiorowski 1998). Materiał ceramiczny występujący w warstwie kulturowej był bardzo rozdrobniony. Przymuszcza się, że warstwa kulturowa uległa już znacznemu zniszczeniu przed przykryciem jej deluwium.

W stropie warstwy kulturowej, w części J obiektu natrafiono na zarys podłużnej belki (deski?) drewnianej o długość ok. 200 cm, szerokości 10-15 cm i grubości ok. 10-15 cm. Obok niego natrafiono na ślady dwóch dołków posłupowych.

W południowej części wykopu po zdjęciu humusu odkryto deluwium lessowe wykształcone jako less brązowo-siwy. Pod nim na głębokości 45-50 cm od powierzchni znajdował się strop kolejnego rozległego obiektu. W części brzegowej zdeponowane były liczne kamienie wapienne. Wnętrze obiektu stanowił czarny, intensywnie zgliniony less, zawierający liczne drobne fragmenty ceramiki i węgle drzewne. Eksplorację pozostawiono na lata następne. Wykonano jedynie wiercenia rozpoznawcze, które pozwoliły określić głębokość obiektu na około 40-50 cm.

Od kilku lat na kulminacji i dolnej części stoku prowadzone są obserwacje geomorfologiczne i pedologiczne celem rozpoznania stopnia denudacji i przekształcenia mikrorzeźby obszaru stanowiska. Wykonano szereg odwiertów, wyniki ich posłużą do rekonstrukcji rzeczywistej powierzchni, na której ludność KPL wznosiła swoje groby i jamy gospodarcze. Wstępne obserwacje wskazują, że zarówno na stoku, jak i na wierzcholinie

została zdenudowana warstwa ziemi o miąższości przekraczającej nawet 1 m. Obserwowana dynamika procesów stokowych na stanowisku jest duża, pomimo orki prowadzonej w poprzek stoku – zgodnie z układem poziomym. W roku bieżącym pobrano kolejne próby materiału do szczegółowych analiz glebowych. Ponadto przeprowadzono test na możliwość zastosowania cezu do badań natężenia współczesnej erozji gleb na tym stanowisku.

Prace przeprowadzone w 1998 roku potwierdziły wcześniejsze przypuszczenia o istnieniu wielofazowej osady KPL na stanowisku 35 w Karmanowicach (J. Nogaj-Chachaj 1991, s. 21). Najstarszą fazę osadniczą odziera od faz młodszych osad deluwialny, mocno przemieszany less, który utworzył się dzięki odlesieniu przez człowieka dużych powierzchni oraz uruchomieniu silnych procesów stokowych, które doprowadziły do zagrzebania stropów najstarszych obiektów materiałem naniesionym z miejsc silnie erodowanych. W wyniku tych samych procesów całkowicie lub częściowo zostały wypełnione osadami drobne zagłębienia oraz liczne doliny rozcinające w przeszłości obszar stanowiska.

W Karmanowicach na wyniesieniach terenowych profile glebowe są silnie przeobrażone i ogłowione. Wierzchołki są mocno zdenudowane, o czym świadczą zniszczenia górnych części obiektów gospodarczych na działce 67. Ponadto stwierdzono występowanie na stokach kilku horyzontów gleb kopalnych. Strop najniższej położonej gleby kopalnej wyznacza powierzchnię dawnego stoku.

Dalsze prace wykopaliskowe będą koncentrowały się na ustaleniu wielkości i zasięgu osady, chronologii poszczególnych faz osadniczych oraz rozwoju terytorialnego cmentarzyska i osady.

LITERATURA

Gąsiorowski A.

- 1998 *Analiza szczątków kostnych zwierzęcych ze stanowiska 35 w Karmanowicach, gm. Wąwolnica (mps).*

Nogaj-Chachaj J.

- 1991 Piąty sezon badań na stanowisku 35 w Karmanowicach, woj. Lubelskie, Spr.UMCS, s.17-21.
1996 Ósmy sezon badań na stanowisku 35 w Karmanowicach, gm. Wąwolnica, woj. lubelskie, APŚ, t. I, s. 17-23.

JOLANTA NOGAJ-CHACHAJ

THE LATEST STUDY RESULTS FROM SITE 35 IN KARMANOWICE, PUŁAWY DISTRICT

In 1998, two parallel excavations were carried out at site 35, located at the ridge and the slope of a loess promontory. The excavations led to a discovery of 19 domestic and rubbish pits from the Funnel Beaker culture on the ridge, and stone dikes, a ditch and a cultural layer from the same culture in the lower area.

The features connected with the settlement occurred in a considerable concentration. The artefacts obtained at the site suggest that the settlement spanned across a few phases. The examined pits were of circular shape, with synclinal or almost flat bottoms, synclinal, sack-shaped and trapezoidal profiles, which measured 150 - 200 cm in diameter, and 30 - 160 cm in depth. One of the pits, XIII/98, contained numerous grains, which had most probably been deposited in a vessel.

Excavations were also continued at allotment 72. Two long dikes made of limestone (6,5 - 8,5 m) were discovered, between

which there was a 4 - 5 m wide and 35 - 45 cm deep ditch. The ditch was made in the loess deluvium deposited on the cultural layer of the Funnel Beaker culture. The layer contained small potsherds and charcoal as well as charred bones. The top of the cultural layer, which should be associated with the oldest settlement phase of the Funnel Beaker culture at this site, was located about 60 cm from the surface, while the layer itself was 25 - 30 cm deep. At about 80 cm below the ground surface, in the cultural layer, a brown outline of a long wooden beam was found. It was 200 cm long, 10 - 15 cm wide and 10-15 cm thick. Next to the beam, two postholes were found.

Additionally, further paleo-geomorphological studies were carried out on the reconstruction of the original area of the site. Also, the use of caesium in dating of contemporary erosion processes in the area of the settlement and the cemetery was tested.

Katedra Archeologii UMCS w Lublinie